

oudheidkundige kroniek

In Juni 1922 publiceerde Alfons Van Werveke in ‘De Gazet van Gent’ een kroniekje over DE GRACHTEN VAN DE STAD GENT.

Wij hebben reeds gezeid in een vorig artikel, dat men het woord **gracht** in de namen van de Gentsche waterlopen niet altijd moet nemen in zijn eigenlijke beteekenis. Eigenlijk is een gracht een door menschenhanden gegraven waterloop, dienende tot afperking van een stuk grond, tot afleiding van het water of tot verdediging van een sterkte of een stad.

Te Gent waren er destijds verschillende natuurlijke waterlopen, hier en daar wat rechtgetrokken en uitgediept, die men ook **gracht** heette. Zoo, bij voorbeeld, de **Schipgracht**, waarvan wij reeds spraken, en de **Ottogracht**, waarover wij een en ander willen mededeelen. Die **gracht** was zonder eenigen twijfel één der talrijke armen van de Leie aan den noordkant van de Kuip van Gent. De officieele lijst van 1812 noemt ze de **Ottogracht**.

Marcus van Vaernewijck vertelt het volgende: “In ‘t jaar ons Heeren 980 waren de duynen oft zeebergen gedaen doorgraeven bij den Keyzer Ottho die derde. Dees doorgravinghe dede Ottho doen, soo eenighe schrijven, naer uitwijzen van eenen tractate tusschen hem ende den Coninck van Vranckerijcke, om te bewijzen dat daer het Keyserijcke scheidt van die Francksche Croone, ende ooc om die commediteyt van den lande van Vlaendren, also hij meynde, ende dese delvinghe wiert genoemd naar hem Otthogracht”.

Er is hier eigenlijk geen spraak van onze Ottogracht, maar van de Sassche vaart, die aan het Sluizeken begon.

Maar om het even: de zaken zijn sedert eeuwen verward. ‘t Is jammer, dat Vaernewijck zijne bron niet heeft aangeduid.

Zonder twijfel is het de kroniekschrijver Jan van Thielrode, die op het einde van de XIIIe eeuw leefde. De woorden van Vaernewijck doen veronderstellen, dat in het tijdstip, dat hij schreef (1566) de naam **Ottogracht** door het volk niet werd gebruikt. Maar laat ons de chronologische orde volgen en ons beroepen op echte oorkonden. In de XIIIe eeuw noemt men den waterloop de **Gracht**, in 1327, **De Gracht over de (Vrijdag)markt**, in 1337 **de Gracht**, in 1418 **de Gracht aan Hoskinsbrug**, in 1430 **de Gracht achter de Vrijdagmarkt**, in 1432 **de Gracht bij het Hof van Herzele**, in 1476 **de Gracht achter de Markt**, in 1532 en in 1535 **Sint-Jacobsgracht achter de**

Vrijdagmarkt, en in 1674 **de Hottegracht**, in 1686 **het Baudelooleitje** en, van dezelfde hand, **het Baudelooleitje**, en in 1790 **de Ottogracht gezeid Baudelooleitje**; Goethals (1796) en de Vreese (1799-1800) noemen ze de **Ottogracht** evenals de officieele lijst van 1812, zooals wij reeds zagen.

Uit dat alles blijkt, dat gedurende gansch de middeleeuwen de gracht nooit den naam van keizer Otto heeft gedragen, en dat het slechts na Van Vaernewijck is, in den aanvang of in het midden van de XVIIe eeuw waarschijnlijk, dat de naam van den keizer te voorschijn komt. Wij moeten hier zeggen, dat een leemte in de reeks van onze oorkonden ons belet het tijdstip nader te bepalen.

Wij hadden reeds een beschrijving moeten geven van de gracht, die bepaaldelijk te Gent den naam **Ottogracht** droeg, en waarvan de naam der kaai kwam, die er langs lag. Deze is, door het innemen van de opgevulde gracht, een breede straat geworden. De gracht begon aan de Leie, aan de plaats, waar de Kromme Walbrug werd gelegd als ze opgevuld was. Ze besloeg de helft ongeveer van de straat, thans **Kromme Wal** geheeten, namelijk de helft langs de zijde van de Vrijdagmarkt; verder de helft, langs de zijde, van de huidige Ottogracht, sneed aan de Bibliotheek de straat door om, onder een brug weg, den muur van die Bibliotheek te bespoelen en de gracht te verwoegen, die langs de andere zijde van het gebouw lag, en te vloeien onder de **Karnemelkbrug**, aan den aanvang van het Steendam, en waarvan de ligging nog wel te onderscheiden is. Onder de Ottogracht lagen, buiten de zoo even genoemde **Baudeloo**, **Bibliotheek** of **Lyceumbrug**, de **Wolfbrug**, de **Tooverheksbrug** en de **Spelden-** of **Hoskingsbrug**.

De Ottogracht werd opgevuld bij besluit van den Gemeenteraad van 15 Juni 1872.

De Kromme Wal.

Tot in het jaar 1874 was de *Kromme Wal*, dien we reeds vermeld vinden in een oorkonde van 1418, een straat zonder einde, die uitliep op de Leie. Rechts, als men in de straat kwam, stonden de huizen, die men thans nog ziet langs de zijde van de *Goudstraat*. Links waren een reeks woningen, waarvan de achtermuur van den tuin door de *Ottogracht* wordt bespoeld. Die huizen stonden op een gebogen oever, een krommen wal, van waar dan ook de naam der straat komt.

In 1874, twee jaar na de demping van de *Ottogracht*, brak men de huizen aan de linker zijde der straat af en in 1875 bouwde men de Kromme-Walbrug om de veel verbreedde straat aan het Sluizeken te verbinden.

St-Elisabethgracht.

Reeds in oorkonden van de XIVe eeuw is die naam te vinden om de gracht aan te duiden, die het Groot Begijnhof insloot, en ook de straat, die evenwijdig liep met het zuiderlijk gedeelte van die gracht en waarvan ze gescheiden was door de huizen, die op den oever stonden Sinte-Elisabeth is de beschermheilige van het Groot Begijnhof, dat vele eeuwen onder haar naam stond bekend. Eerst in de XVIIIe eeuw begon men den naam *Begijnengracht* te gebruiken. De groote hervormers, die meenden met een pennetrek de herinnering aan een verafschuwd regeeringsstelsel te doen verdwijnen, beslisten 8 April 1799 dat (wij vertalen) “de Elisabethgracht zou geheeten worden de Weduwengracht”. Dat had echter geen duur, want 15 December 1812 besloot meier Van der Haeghen, dat de straat, “die weleer *Begijnengracht* heette, voortaan Elisabethgracht zou genoemd worden”.

De straat is gebleven, maar de gracht is verdwenen. Ziehier in welke omstandigheden. Onder het oud bewind, viel het baggeren van de rivieren ten laste van de oeverbewoners. Als de Schepenen het oogenblik gekomen achtten om dat werk te doen uitvoeren, zonden ze den stadsomroeper met zijn trompet door de straten om te verkondigen, dat de rivieren moesten gekuischt worden en de nalatigen te verwittigen, dat hun een boet wachtte. Het baggeren geschiedde gewoonlijk bij gebuurten en elke oeverbewoner betaalde zijn deel in de kosten.

Onder het nieuw regeeringsstelsel was ‘t landsbestuur, de provincie of de stad, die de baggerwerken uitvoerde of... dat verwaarloosde. Gedurende de Fransche bezetting van *Sint-Elisabethgracht* aan het stadsbestuur om zich te beklagen over het drabbig water der gracht en te betoogen, dat het onmogelijk was daarmede nog langer bier te brouwen. Ze vroegen een einde te stellen aan dien toestand. Het regelmatig baggeren van de kleine waterlopen werd in de XIXe eeuw hoe langer, hoe meer verwaarloosd en, toen de klachten omstreeks 1865 buitengewoon ernstig en talrijk werden, stelde men vast, dat de gemakken van de huizen der Sint-Elisabethgracht en van die op de oever in het Begijnhof op de gracht uitloosden. Het schijnt dat de typhus zonder onderbreking heerschte in de huizen van *Sint-Elisabethgracht*. Dat is nogal waarschijnlijk ook. Er diende natuurlijk flink ingegrepen te worden.

Zou men nu regelmatig de gracht baggeren en de bewoners verplichten aalputten op hun eigendom te maken? bij lange niet! Men vulde de gracht op! Dat was een der eerste stappen tot de vernietiging van dat prachtig, heerlijk stadsgedeelte, dat het Groot Begijnhof was, waarvan we, als kind nog, al de schoonheid genoten. Evenzoo, na lange winters achtereen al het stadsvuil in de Houtleie te hebben uitgestort, stelde men vast dat die gracht vol slijk lag:

cholera! typhus! riep men met afgrijzen. Baggeren? dat niet! Opvullen, dat deed men en den grond verkoopen om, in plaats van een eigenaardige kaai, een straat met een blinden muur te bekomen. Effen maken, rechttrekken, opvullen en... het betreuren als het te laat is, dat is de leus!

A. Van Werveke

ERRATUM

In ons nr 6 van 2009, p 464 en 466, publiceerden wij de lijst van onze Beschermleden en Steunende Leden.

Wil het foutieve 2008 vervangen door 2009.